

BENE ZOLTÁN

## Művészkávézó

Ismerősei nagy része úgy vélte, P. irritálóan sok szabadidővel rendelkezik. P. tudomásul vette, hogy ebben a vonatkozásban irigység tárgya. Azért kétségbe nem esett. Nyugtalanító mennyiségű szabadidejének jelentős részét továbbra is különféle kávéházakban és bárókban töltötte, ahol többnyire cidert, ritkábban kávéfogyasztott, kedvtelve legeltette a szemét a pultos lányokon, a kurta szoknyás pincérnők formás lábain, a nőnemű baristák íves szemöldökén, a mixer hölgyek szépséges keblein és mindeközben gyakorta bonyolódott párbeszédbe a vendégekkel.

– Ezen a helyen akad egy kiváltképpen szórakoztató bolond – mesélte egyszer Zebulon a *Kottatartó* nevezetű, nemrégiben nyílt, jobbára (megfejtethetlen okból) *művész* jelzővel illetett kávéházban, ahol P. egy régi barátjával éppen cidert szoptatott –, aki írónak képzeleli magát. Persze, manapság minden bokorban terem egy ilyen.

– Ebben a figurában viszont van valami ellenállhatatlan – vette át a szót a régi barát, név szerint Géza, a publicista. – Eleinte azt hittem, valamiféle megejtő érzékenység az, aztán arra gondoltam, inkább a naivitás, végül rájöttem, hogy egyik se. Azóta el-eltűnődöm, mi a fene lehet hát a titka, ha van neki olyan egyáltalán, s nem csak én képzelem belé. Néha úgy vélem, talán az indokolatlan magabiztossága miatt figyeltem föl rá, ami a legváratlanabb helyzetekben inog meg, bizonyítva, hogy mindössze a frusztrációit igyekszik leplezni általa... Végeredményben azonban nem tudom... Még majd be kell látnom, hogy ez az alak is csak egy az érdektelen magamutogatók közül.

– Naná, hogy így lesz – vigyorgott Zebulon.

Zebulont, a grafikust lelketlen, kárörvendő, kellemetlen embernek ismerték a városban, P. gyakorta egyenesen undorodott tőle, ezúttal azonban túlságosan lustának érezte magát ahhoz, hogy fanyalogjon miatta, jóllehet biztosra vette, hogy csak játszadozni kíván, mulatni valaki kárára. Módszelett felületes kapcsolatuk hosszú-hosszú évezeidei alatt épp elég ideje volt hozzászokni a képzőművész perverzióihoz és hibáihoz – amiképpen annak az övéihez. P. úgy ítélte meg, végső soron hozzávetőleg egálban vannak.

– Most érkezik épp, mindjárt ide is hívom – ugrott föl a grafikus. – Egy ideje a pártfogásomba vettem.

Amint beszélt, akként cselekedett. Géza szóra nyitotta a száját, ám mielőtt bármit mondott volna, inkább újra becsukta. P. megadta magát a sorsának, berendez-

kedett a csöndes hallgatásra, felszínes figyelemre; nem érzett magában kedvet, hogy részt vegyen a játékban, ugyanakkor odébbállni sem akart.

– No, mik a hírek? – kérdezte a kövérkés, bávataag tekintetű ifjút Zebulon. Gézát és P.-t nem mutatta be a jövevénynek, ám a fiatalember lagymatagon odanyújtotta a kezét, amit P., hangyányit fölemelkedve a székről, íziben megragadott, mielőbb eszen túl a kötelezőn. Izzadt, nyirkos tenyere volt az érkezőnek, P. gyorsan és némi képp viszolyogva passzolta tovább Gézának, s a publicista sietősen megszorította.

– Semmi jó – sóhajtott a grafikus pártfogoltja, miközben elhelyezkedett az asztalnál.

– Van új megjelenés? – tudakolta Zebulon.

– Akad. Bár egy novellámat meg azért nem közli az egyik szerkesztő, mert didaktikus. Szerinte. Aminek van értelme, az didaktikus neki – egészen belevörösödött a füle ebbe a néhány mondatba. Zebulon rendelt is neki egy kávét legott, s máris dugta az orra alá a csészét, nehogy túlságosan fölzaklassa magát. Az ifjú valóban lehiggadt a fekete ínycsiklandó párájától – noha az sem zárható ki, hogy már maga a nemeslelkű gesztus lehűtötte a kedélyét; netán egyéb okok miatt nyugodott meg. Talán nem is igazán lényeges, miért.

– Épp egy olyan novellát írok, amely arról szól, hogy az író sok olyan dologgal foglalkozik, ami nem az ő asztala.

– Érdekes – dünnyögte Zebulon.

– Ugye? Az az igazság, hogy a mondanivalómon van a lényeg, nyelvileg még fejlődni kell...

– Mindig fejlődni kell valamiben – bólogatott buzgón a grafikus.

– Egyszerűen fogalmazok. De jól. Csak az a baj, hogy összecsapom az írásaimat. De ahhoz képest még jók is. Viszont az olyan novellát utálom, amelyik agyonig fogalmaz, sok jelzőt meg satöbbit használ, de nincs semmi konkrét tanulsága.

P.-re ekkor váratlanul rátört a migrén, s ebből rögtön levonta azt az elkeserítő következtetést, miszerint képtelen lesz a tervéhez híven csöndben hallgatni és szemlélni. Jó előre gyűlölte magát azért, amire készül.

– Én az olyat sokkal jobban utálom, amelyik sulykolja belém a tanulságot – szólt közbe rezignáltan. És itt rögtön abba is kéne hagynom, gondolta. (Tudta, hogy elkésett.) Géza zord pillantást vetett rá.

– A didaktikus, megmondós novelláknak nem sok közük van az irodalomhoz, szerintem – folytatta P. – Azok inkább gyöngébb középiskolás fogalmazványok. Ha csak egy úgynevezett tanulságot akarok közölni, minek írjak novellát? Elég, ha elmondom a tanulságot, itt van, tessék, ez a tanulság, örvendjete! Csakhogy az úgynevezett tanulság önmagában semmi, legföljebb közhelyes bölcsködés. A jó novella nem akar tanítani, a művészet nem nevelő cézzal jön létre! Hogy mellesleg adott esetben akár tanulni is lehet belőle, az más kérdés.

A fiatalember kikerekedett szemekkel bámulta P.-t. Mindvégig, amíg beszélt. Mintha valami különös, egzotikus, ám határozottan visszataszító állatot szemlélné.

– A bölcsködést utálja az irodalomban? – kérdezte végül megrökönyödve. – Hát nem nevelő célzat a művészet? Ha ezt József Attila vagy Hemingway hallaná, vagy Goethe...!

– Egyetértene velem – vonta meg a vállát P. – Egyikük sem volt didaktikus.

– Ön szerint miért írta Goethe a *Faustot*?

– Csak nem azért, hogy tanítson vele?

– De igen! Nem is a maga örömére! – a fiatalember arcán megvető kifejezés jelent meg. – Meg akarta mondani eleve az emberiségnek, és most tömören fogalmazok, hogy az életben mi a helyes út. Ez mi, ha nem nevelés?

– Ez a legbugyutább irodalomtanárok közhelyes frázisa. Az író azt akarta mondani, a költő azt gondolta, et cetera. Erre mondta Arany János, hogy gondolta a fene. Maga szerint Goethe megmondta az emberiségnek, mi a helyes út?

– Szerintem az volt a célja vele, csak hát nem sikerült.

– Goethe kortársainak legalább 80-85%-a olvasni se tudott, ha hozzájuk akart volna nevelő céllal szólani, nem írásban teszi, pláne nem egy olyan komplex műben, mint a *Faust*, nem gondolja?

– Ez igaz.

Nem egészen, gondolta P., mégse fogta be a száját:

– A művészet, így a szépirodalom is, az emberiség pár ezrelékét érinti meg, nem többet. Ha nem nézzük hülyének az írókat, már ennyi elég indok arra, hogy belásuk, soha nem népoktató tankönyveket írnak. Se a múltban, se manapság. A művészet a szellemi elit terepe. Akkor is így gondolom, ha a szellemi elit nem egy divatos kifejezés mostanában, sőt, ebben a büdös nagy egyenlősdiben már önmagában azt állítani bűn, hogy létezik. Csak ez engem pont hidegen hagy.

– Pedig Dosztojevszkijről is mondják, hogy az emberiség nagy tanítója. Tankönyv mondja. Akkor Ön szerint nem igaz?

P. érezte, hogy az ifjonc egy pillanatra elbizonytalanodik, egyúttal azt is, hogy most már valóban vissza kellene vonulnia, túl messzire megy, és egyáltalán nem szép, amit művel.

– Fölülkerekedett bennem a gonosz – vallotta be később Gézának, a pufók fiatalembernek pedig nekiszegezte a kérdést:

– Hány embert ismer, aki olvasott bármit is Dosztojevszkijtől?

– Én olvastam!

– Az egyik cimborám könyvtárban dolgozik, ő mesélte, hogy évente 2-3 kölcsönzője akad, nem több. A diákok a *111 híres regényből* olvassák. Még az irodalom szakos egyetemisták nagy része sem forgatja.

– Én ezt értem – nyerte vissza a magabiztosságát a fiatalember. – Sőt, ráadásul csak az írók tudják, hogy ő milyen nagy író volt.

– Akkor hogyan is lehetne az emberiség nagy tanítója?

– Akkor mi a fenének mondják ezt a tankönyvek?

– Jól hangzik, nem? – szúrta közbe Zebulon.

– Nyilván Goethe is, Dosztojevszkij is, a többi zseniális író is hatással van az emberiségre – mondta P. békülékenyen. – Azáltal, hogy hatással vannak a szellemi elitre.

Az ifjú az utolsó korty kávéját is kihörpintette, s miközben a csészét vissza helyezte az alátétre, homlokából kisimított egy kósza hajtincset. A haját félhosszúra hagyta, hogy a homlokába lógjon, és időről időre izgága mozdulattal hátra simíthassa. Ezen kívül a sál, amit hordott, s ami most a kávéházi tonett szék háttámlájáról csüngött alá, piros volt.

– Sok mindent nem tudunk – szögezte le. – De ha egy író nem tanítja az emberiséget, az olyan, mintha azt mondanám, hogy Goethe egy Lucifer volt. Hogy miért? Mert önző, karrierista, a saját igazságát hirdető nagy valaki... Ráadásul német! Még a fasizmushoz is köze van...

Erre P.-nek kerekedett el a szeme.

– Goethének, a humanistának, aki Hitler előtt 150 évvel élt, köze lenne a nácizmushoz?

– Persze, hogy a német kultúrának semmi köze a fasizmushoz! Hiszen ezt mondtam!

– Szarkazmus! – csattant föl Zebulon diadalittasan. – Ez ám a szarkazmus!

Géza újra szóra nyitotta a száját és újra becsukta anélkül, hogy hangot préselt volna ki magából, aztán fölpattant, s mint akit a szükség szorongat, a mellettük árvalkódó fogasról leemelt kabátját gyűrögetve elviharzott a mellékhelyiségek felé, ám még mielőtt elérte volna a szellemes ábrákkal díszített ajtókat, kipenderült az utcára és még jobban megszaporoztatta a lépteit. Hetekig nem is látták a *Kottatartó*-ban. (Fizetni is elfelejtett.)

– Ja, hogy ez szarkazmus lett volna? – hüledezett P. – Hát, végül is, akár... Bár, ha szarkasztikus akar lenni, akkor kivált nagyon körültekintően és pontosan kellene fogalmaznia.

– A nácik csak hivatkoztak Beethovenre, Goethére, csak azért, hogy gazemberkedjenek. Az író feladata mi más hát, ha nem a jobb világ?

– Én azt hiszem, a jobb világ nem az író feladata – ingatta a fejét P. – Amelyik író tevékenyen részt vett jobb világok teremtésében, a legtöbb esetben gazemberré is vált.

Az ifjú egy pillanatra elgondolkozott.

– Így van – bökte ki aztán. – De az, hogy valaki a maga igazát hirdeti, az a keresztény papoknak nem tetszik, mert szerintük Jézus az igazság. Az ő véleményük az, hogy minden ember igazsága csak a maga igazsága. Persze ez nem jelenti azt, hogy én megmondom a magamét!

P. Zebulonra pillantott. Azt látta, amire számított: a grafikus alig bírja visszatartani az előtörni készülő röhögést.

– Érdekes dolog, hogy tudjuk, hogy az ördög hogy néz ki, de Istent nem – mélézött a fiatalember. – Az ördög patás lény, villával, Isten hogy néz ki? Ez az egész csak mese, hogy jobbá tegyék az embert, jószágossá. Az én aforizmám az, hogy az

ember embernek születik, nem jónak. És ez a jó relatív fogalom. Rousseau elveit valamely kicsit.

– Rousseau-ét?

– Igen. De miért nem tudjuk, hogy néz ki az Isten? Erre válaszoljon!

Zebulon megbökte P.-t, mintha nógatná, hogy feleljen hát, ne futamodjon meg!

– Jézusnak hányféle ábrázolását látta már? – kérdezte P. – Ezret minimum, nem? Tudja, az a kereszténység lényege, hogy ő a Fiúisten.

– De csak az Isten?

– Húha! Bajok vannak... – morogta P. maga elé. – Egyébiránt az ördög miért csak egy patás lény, villával? Még úgy százféleképpen ábrázolják. Ahogy az Istent is: kisdédként Mária karjában, a keresztben, öregemberként, ahogy átadja a kőtáblákat Mózesnek és így tovább. Ez mind az Isten. Ahogy az ember elképzeli.

– Bajok vannak? Milyen bajok? És a zsidóság? A rabbik nem hiszik, hogy Jézus Isten fia.

– Hogy jön ez most ide? A zsidók egyébként az emberábrázolást is tiltják, épp azért, mert úgy vélik, az Úr a saját képmására teremtette az embert, ezért amennyiben az embert ábrázoljuk, óhatatlanul visszaadunk valamit az Istenből is.

– Jó, de miért mondja, hogy bajok vannak? Istennel vannak bajok?

P. visszavonhatatlanul túlment minden határon. Megvetette magát ezért. Föl kellene állnia, itt hagyni faképnél Zebulont meg a csodabogarát, aki egyáltalán nem csodabogár. Ennek ellenére azt mondta:

– Nem. Önnel. Az Ön fogalmaival, műveltségével. Kategorikus kijelentéseket tesz, miközben járatlan a témában. – És baj van velem is, tette hozzá magában, mert a figyelmzettetések ellenére behajtok a zsákutcába.

A fiatalember különös torokhangot adott ki, mielőtt hadarva sorolni kezdte:

– Az egész világirodalmat tudom! Kikérdezhet! Az egész világirodalmat tudom! A vallásban lehet, hogy járatlan vagyok, de abból is faltam a könyveket.

P. széttárta a kezét.

– Nos, én nem tudom az egész világirodalmat. És nem hiszem, hogy lenne ember a Földön, aki tudná...

– Úgy értem, a fontosabbakat! Homérosztól Szolzsenyicinig.

– Hát, előbb is, utóbb is vannak igen fontosak, s a kettő közt sem hiszem, hogy minden lényegeset olvasott volna, mert az egyszerűen képtelenség. Egyrészt időben, másrészt nyelvi szempontból. Bár jól állunk fordításokkal, messze nincs meg minden magyarul.

– Persze, persze, azt tudom – az ifjú babrálni kezdett a kávéscsészéjével.

– Némi szerénység talán nem ártana.

– Engem mindenki annak ismer!

– „Az egész világirodalmat tudom.” Ez egy nagyképű, önelégült kijelentés.

– A fontosabbakat!

– Az egész szó mióta jelenti azt a magyar nyelvben, hogy a fontosabbakat?

– Jól van, na, nem fogalmaztam pontosan.

– Hát nem író?

– De most beszélék!

– Ebben igaza van.

P. elhallgatott. Egyre rosszabbul érezte magát. Mi a fenének hívta ide a grafikus az asztalukhoz ezt a szerencsétlent?

– Meg tudtam volna ölni azt a vadbarom Zebulont – mesélte később Gézának.

– Ha hiszi, ha nem, 40 novellám nincs befejezve – jelentette ki a fiatalember. – Remélem, nem tűntem megint nagyképűnek, de tényleg ennyi novellám vár befejezésre. Van köztük olyan is, ami hajléktalanok közt játszódik. Az a bajuk, hogy isznak.

– Mitől ne innának? – vonta föl a szemöldökét Zebulon. – Legalább valami van nekik az életben. És az a pia.

– Végül is... – az ifjú ember újfent eltűnődött.

– Egyesek azt mondják, a szocializmust munkakerülők találták ki. Más meg azt mondja, mint a Majakovszkij-vers: „sok a léhűtő.” Melyik az igaz?

– Egyik se – P. lehunyta a szemét. – Attól, hogy hangzatos és a faék egyszerűségével vetekedő kijelentéseket tesznek egyesek, még nincs igazuk. Ezek a kérdések nem egyszerűek, ha azok volnának, már rég itt lenne a Kánaán.

– Igaz...

Az ifjú az üres csészében körözött a kanállal, mintha lenne mit kevergetnie.

– Most viszont egy olyan novellát írok, amely arról szól, hogy az író sok olyan dologgal foglalkozik, ami nem az ő asztala.

– Említette már.

– Vallási témát akarok írni, és abból még sok mindent nem tudok.

– Hát akkor nézzen utána! – biztatta P.

– Tulajdonképpen nem is én nem tudok, hanem a novellám hőse.

– A novellája hőse?

– Én magam sem tudok, persze, de minden téma személyes, és ezt egy novellában megírom, mert jólesik. Én azért többet tudok, mint a hőszám. Ennyi. Egyszerűen írom meg a novellát, hogy egy gyengébb lap elfogadja. A hőszámnek nem kell annyira széles teológiai műveltséggel bírnia.

– Akkor miért baj, ha nem tud erről sokat akár maga, akár a hőse?

– A történetben megírom, hogy a hős nem tud sokat erről, mégis foglalkozik vele. Nem érti? Saját igazsággal egészíti ki, meg okoskodik. A hős. Mit nem ért? Azt mondják majd neki, hogy foglalkozzon inkább a szépirodalommal.

– Már értem. Remek lesz.

Pár másodpercig hallgattak. Ha a kávézó zajai nem hallatszottak volna, talán sosem szólal meg egyikük sem, talán szégyellték volna megtörni a fenséges némaságot. Sajnos azonban a *Kottatartót* elkerülte a csönd.

– Az írásaimon meglátszik, hogy a régi nyoma, olvasottsága van rajtuk – bökte ki a fiatalember.

– Arra gondol, hogy a régi irodalmi hagyomány, a régi nagyok hatása?

– Arra, hogy őket olvasom, kortársat összehasonlíthatatlanul kevesebbet, de egyébként úgy is fogalmazhatunk, ahogy maga, igen... Ők a példaképeim, hiába vagyok nagyon messze tőlük. Pedig egy folyóirat épp azzal utasított vissza egyszer, azzal a szöveggel, hogy már nem a huszadik század elején vagyunk!

P. hallgatott, Zebulon vigyorgott. Galádul. Akár egy ördög. (Aki nem patás, szarva sincs és nem tart villát a kezében.)

– Önök szerint Goethe vagy Dosztojevszkij a nagyobb író?

– Nem tudjuk.

– Mert én magam sem tudom, hogy melyik a nagyobb. De éppen azért jó a kérdésem.

– Nem, a kérdése nem jó – sóhajtott P. – Még a kérdése sem jó, az a helyzet. Legszívesebben azt mondanám, maga egy idegesítő alak, egy agyalágyult, de mégsem mondom, mert ebben a lehetetlen helyzetben én is az vagyok...

– Agyalágyult, mi? Hát, maga lehet, hogy az, tényleg. Honnan értené, amit én beszélek? Honnan értene meg egy művészt? Én az vagyok. Író és költő. Mert nem csak prózát írok, hanem verseket is. Azok is jók, nyertem velük díjat. Meg a novelláimmal is. Díjas vagyok, tudja?

– Nem, nem tudtam – ismerte be P.

– Az igazi művésznek vagy írónak az apja is álmodozó verseket író ember, mint amilyen én vagyok, mint amilyen az én apám volt. Tudja? Innen ered egyáltalán a tehetség. Fogadni mernék, hogy a maga apja nem olyan...

– Nem, az én apám nem olyan – vallotta be P.

– Na látja!

– Nem iszunk még egy kávét? – nyájaskodott Zebulon.

P. a fejét rázva föltápászkodott.

– Én inkább megyek, urak, dolgom van.

– Dolga – szisszent föl a fiatalember. – Képzelem...

P. kezet nyújtott, az ifjú megrázta. A tenyere még mindig nedves volt az izzadságtól, P. hányingert érzett, a nadrágjába dörgölte a kezét, aztán intett a grafikusnak. Halálosan kimerültnak érezte magát. A pulthoz botorkált, kérte a számlát. Közben azt tervezgette, miként fogja benyújtani a magáét Zebulonnak. Bár nyilvánvaló volt, hogy végül nem tesz majd semmit. Én vagyok a hülye, mit szépítgessem, gondolta.

Milyen igazad van, gondolta Géza, amikor később megbeszélték a történeteket, és mennyire nincs igazad mégsem. Kicsit később nőkről kezdtek beszélni. Még a Nap is kisütött menten.